

En verden av i går?

Kokebokforfatterinnen Henriette Schønberg Erken og riksantikvar Harry Fett led samme skjebne. De ble nesten glemte. Hvorfor?

Tekst og foto: Sjur Harby

Soda, vi dro kjensel på navnene. Bøkene deres sto i hyllen, men de ble avskrevet som kuriositeter. Muligens interessante som historiske dokumenter, men utdaterte og derfor uten egentlig overføringsverdi til vår egen tid. Henriette Schønberg Erken og Harry Fett ble som forstenet. Som tause monumenter på nasjonens kirkegård sto de der inntil de denne høsten begge får sine biografier. Kristin Aavitslands dypdykk i Fett har vi fremdeles til gode å lese, derfor skal dette først og fremst handle om Maria Berg Reinertsens norgeshistorie fra kjøkkenbenken, om kokebokforfatterinnen på Dystingbo ved Hamar og hvorfor det gikk som det gikk.

KOKEBØKER

I september kom den, biografien eller historieboken – kall den hva da du vil –

som altså burde vært skrevet for lengst. Henriette Schønberg Erken, eller bare «schønbergerken» som mange fremdeles sier, fikk i sin levetid samme status som et leksikon. Hennes ord var andres lov og derfor uomtvistelig riktige. Schønberg Erkens kokebøker rager i den norske kokeboklitteraturen. *Stor kokebok* selvfølgelig, men Reinertsen har hentet frem hele hennes produksjon. Denne imponerende samlingen av brosjyrer, artikler, kjøkkenalmanakker og mindre kokebøker som alle foreskrev et sunt og økonomisk kosthold, men som også rommet makeløse selskapsmenyer. Det er tusenvis av sider med erfaring og kunnskap som er skrevet for hånd. Det vitner ikke bare om en imponerende arbeidskapasitet, men også om et faglig engasjement og muligens også om en tidvis skrantende privatøkonomi. Men om du tenker at du kjenner Henriette

Schønberg Erken, så er det ganske feil. Vi kjenner henne ikke. Heller ikke etter å ha lest Reinertsens bok.

LITE SPOR

Og det er kanskje den største oppdagelsen. Hvordan er det mulig å være så synlig og likevel etterlate så lite av seg selv? For Reinertsen har, som hun også selv påpeker, først og fremst grepet fatt i Schønberg Erkens offentlige virke.

Den delen av livet som ble hennes testamente til ettertiden, som gjemmer seg dypt i biblioteker og arkiver og som vi kjenner konturene av fra før. Det var et liv med plikt og ansvar, utvilsomt en i mange henseender ensom tilværelse etter at ektemannen Albert døde allerede i 1916.

Det var samme året som hun selv mottok Kongens fortjenestemedalje i gull.

BAKEPULVER OG MARGARIN-REKLAME

Kanskje var hun for snill, for medgjørlig, for forsiktig i forhold til samtidens mange politiske og kulturelle kontroverser. Reinertsen synes å mene det, og har antakelig rett. Men Henriette Schönberg Erken hadde ansvaret for en hel familie og en stor husholdning. Hun var eneforsørger på en gård med et omfattende og forbilledlig hagebruk som kastet lite av seg. Hun var en av dem man før i tiden oppsøkte med sine sorger og aldri gikk tomhendt fra. Derfor måtte det også bli oppdrag med margarinreklame og oppskrifter for Royal bakepulver. Vel, vel, kan vi tenke i dag og kanskje trekke hennes engasjement i tvil. Men hadde hun egentlig noe valg i et samfunn uten velferdsordninger?

SAMME SKJEBNE

Hva så med parallellen til Harry Fett? De tilhørte nesten samme generasjon – det var snaue ti år mellom dem. Begge var ektefødte barn av Christianias borgerskap. Byen og miljøet var ikke større enn at familiene må ha kjent til hverandre, og kanskje hadde de omgang. Hun ble født i 1866, han i 1875. Begge trodde på

folkeopplysningens velgjørende kraft, og begge bygget de landet i mellomkrigstiden. Hun som en nasjonal matmor med et sunt og økonomisk kosthold på agendaen, han som riksantikvar og forkjemper for kulturarven som et naturlig fundament for nasjonsverket. De døde med ni års mellomrom, hun i 1953, han i 1962. Da hadde de begge preget sin samtid i en grad som burde ha gjort dem udødelige. Men slik gikk det ikke. Det skulle ikke gå mange årene før verden så helt annerledes ut. Ikke bare var det Europa som hadde formet dem begge, skutt sønder og sammen. Også deres egne fag tok en annen retning enn de selv hadde staket ut. Museene ble profesjonalisert, kulturminnevernet byråkratisert, husmødrene gikk fra å være nasjonens heltinner til å bli dens ofre, og 30 eggeplommer i fattigmansbakkels ga ikke lenger gode kaker, bare dårlige minner.

NY RIKSANTIKVAR

Når Henriette Schönberg Erken og Harry Fett igjen trer frem i offentligheten, er det fordi de representerer noe mer enn bare historie. De assosieres med pågangsmot og faglighet, etterrettelighet, autoritet og

legitimitet. Egenskaper som forhåpentligvis igjen vil få sin renessanse når en borgerlig regjering om et år eller så skal se seg om etter en ny riksantikvar, for kulturminnevern er et spørsmål om verdier. Siden 1912 har stillingen vært forbeholdt menn. Forutsatt at kandidatene ellers har de samme kvalifikasjoner, bør den neste nå bli en kvinne. En kvinne av format. ■

Henriette Schönberg Erken døde i sitt hjem på Dystingbo i Vang 22. oktober 1953, nær 87 år gammel. Bak seg hadde hun et solid forfatterskap, som omfattet en rekke bøker og et vell av artikler. Blant annet i «Køgebog for skole og hjem» fra 1895, hvor hun hadde ansvaret for oppskriftene. Deretter kom publikasjoner som «For kjøkkenet i by og bygd» (1900), «Køgebog I og II» (1901 og 1902), «Levningers anvendelse samt lidt om opbevaring og hermetisk nedlægning» (1905), «Køgebog for sparsommelige husmødre i by og bygd» (1905), «Hjemme-bakning og husmor-vink» (1908).

Loftet Antikviteter

Gro A. Grorud, President Harbitzgt. 25, 0259 Oslo - Telefon 22 44 45 66 Mobil: 90 81 99 15

www.loftet-antikviteter.no